مقاله اصیل پژوهشی

بررسی دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی و دانشجویان پیراپزشکی و پرستاری دانشگاه علوم پزشکی بیرجند نسبت به برنامه ارزشیابی اساتید در سال تحصیلی 88 - 1387

مسعود ضیائی[1]، محمدرضا میری[2]، شیما متولی[3]

چکیده

زمینه و هدف: هدف ارزشیابی آموزشی، بهبود وضعیت تدریس و ایجاد زمینه‌ای مناسب برای اعضای هیأت علمی برای بهترکردن نحوه آموزش می‌باشد. مطالعه حاضر، با هدف تعیین دیدگاه اساتید و دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند نسبت به مسئله ارزشیابی و تأثیر آن بر پیشرفت آموزش صورت گرفت.

روش تحقیق: در این مطالعه توصیفی- تحلیلی از نوع مقطعی که در نیمه دوم سال تحصیلی 88- 1387، در دانشگاه علوم پزشکی بیرجند انجام گرفت، دیدگاه‌ها و نظرات 79 نفر از اعضای هیأت علمی و 321 نفر از دانشجویان پیراپزشکی و پرستاری راجع به برنامه ارزشیابی اساتید، با استفاده از دو پرسشنامه مجزا جمع‌آوری گردید. پایایی و اعتبار پرسشنامه‌ها توسط متخصصین مربوطه تأیید گردید. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS (ویرایش 16) و آزمون آماری کای‌اسکوئر در سطح $a\leq 0/05$ تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: بر طبق این مطالعه، 76 درصد از اعضای هیأت علمی، ارزشیابی را در روند تدریس مؤثر دانستند اما 74/7 درصد از آنها معتقد بودند که باید تغییراتی در روند ارزشیابی صورت گیرد؛ همچنین 69/9 درصد از اساتید معتقد بودند که دانشجویان، بدون احساس مسؤولیت و حوصله کافی فرم‌ها را تکمیل می‌نمایند؛ از طرف دیگر 59/5 درصد از دانشجویان معتقد بودند که به نتایج ارزشیابی، بهای کمی داده می‌شود و فرم‌های ارزشیابی نمی‌توانند ارزیاب مناسبی برای تدریس باشند.

نتیجه‌گیری: مطالعه حاضر نشان داد که اکثر دانشجویان و اساتید، نسبت به برنامه ارزشیابی و تأثیر آن بر روند آموزش چندان خوشبین نیستند؛ بنابراین ایجاد اطمینان در دانشجویان و اساتید نسبت به اینکه ارزشیابی، در راستای بهبود شرایط آموزشی گام برمی‌دارد، منجر به بالارفتن حسّ مسؤولیت در دانشجویان و ایجاد انگیزه در استادان می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: ارزشیابی، اعضای هیأت علمی، دانشجو، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند

مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. 1392؛ 20 (2): 165-174.

دریافت: 1392/02/09 پذیرش: 1392/05/23

[1] نویسنده مسؤول، مرکز تحقیقات هپاتیت، دانشیار بیماری‌های عفونی، گروه بیماری‌های داخلی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.
آدرس: بیرجند- خیابان غفاری- دانشگاه علوم پزشکی بیرجند
تلفن:0561-4443243 نمابر: 0561-4433004 پست الکترونیکی: Dr.m.ziaee@gmail.com
[2] مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثّر بر سلامت، دانشیار آموزش بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.
[3] پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران.

مقدمه

ارزشیابی عبارت است از گردآوری اطلاعات درباره فعالیت‌ها، ویژگی‌ها و برنامه به منظور قضاوت، بهبود اثربخشی برنامه و یا اطلاع‌رسانی برای تصمیم‌گیری به‌منظور برنامه‌ریزی در آینده (1).

هدف اساسی ارزشیابی، تقویت فعالیت‌ها و روش‌های اثربخش و تضعیف یا حذف فعالیت‌ها و روش‌های غیر اثربخش و نامطلوب است (2).

از دید Glassman (1988)، ارزشیابی آموزشی، استفاده از اطلاعات برای توصیف پدیده‌های آموزشی و قضاوت در مورد صلاحیت و ارزش آنهاست. پدیده‌های ارزشیابی در حوزه آموزش شامل: دانشجویان، دانش‌آموزان، اعضای هیأت علمی و کارکنان اداری می‌باشند (3).

بدون شک هیأت علمی در مؤسسات آموزش عالی، مهمترین رکن آموزش را دارد؛ به همین دلیل یکی از اولویت‌های مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی (EDC)، پروژه‌هایی است که در آن طراحی ساختاری مناسب برای ارزشیابی اعضای هیأت علمی موردنظر بوده است (4).

ارزشیابی استاد عبارت است از تعیین میزان موفقیت استاد در رسیدن به اهداف آموزشی. انجام چنین امری، از طریق جمع‌آوری اطلاعات لازم درباره فعالیت‌های آموزشی استاد و انتخاب معیارهایی برای مقایسه اطلاعات به‌دست‌آمده با آن معیار و سپس قضاوت درباره اینکه استاد تا چه حد به هدف‌های از پیش‌تعیین‌شده دست یافته است، ممکن می‌شود؛ ضمن اینکه پیچیده‌ترین نوع ارزشیابی نیز همین ارزشیابی استاد است. علت پیچیدگی این روش، کم‌اعتباری و کم‌دقّتی وسایل، در روش‌های سنجش و اندازه‌گیری مورد استفاده است؛ زیرا شیوه‌های به‌کار گرفته‌شده، روش ارزشیابی و منابع اطلاعاتی حاصل، نمی‌توانند اطلاعات دقیق و بی‌غرضانه‌ای را ارائه نماید؛ به همین دلیل پیشنهاد شده است که برای قضاوت نهایی، ترکیبی از اطلاعات ارزشیابی مورد استفاده قرار گیرد (5).

مهمترین دلیل انجام ارزشیابی دانشجویان از اساتید، تأکید بر بهبود آن و ارائه بازخوردی مناسب به اعضای هیأت علمی برای بهترکردن نحوه آموزش آنها می‌باشد (6). یکی دیگر از دلایل انجام ارزشیابی از اساتید، کمک به مدیران برای تصمیم‌گیری معقول‌تر در مورد استخدام، ترفیع استادان و در نهایت ارتقای تعلیم به عنوان یک حرفه است (7). به اعتقاد برخی محققان، نظر دانشجویان برای ارزشیابی استادان، تنها منبع اطلاعاتی ملموس در دانشگاه‌های سراسر جهان است؛ همچنین این نوع ارزشیابی می‌تواند در بهبود روش تدریس، فراهم‌آوردن اطلاعات مربوط به قضاوت در مورد اثربخشی تدریس، کمک به دانشجویان در انتخاب واحد درسی و استاد موردنظر و در نهایت در وادارکردن دانشجویان به اظهار نظر در مورد وضعیت تعلیم و تربیت مفید باشد (7).

برای ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان، معمولاً یک پرسشنامه نظرسنجی محتوی تعدادی سؤال درباره فعالیت آموزشی اساتید، در اختیار دانشجو قرار می‌گیرد تا به این طریق اساتید خود را ارزشیابی کند (5).

هدف کلی این پژوهش، تعیین دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی دانشگاه و دانشجویان پیراپزشکی و پرستاری نسبت به نحوه اجرا، محتوای پرسشنامه‌ها و چگونگی بازخورد نتایج ارزشیابی اساتید بود. پژوهش حاضر، در ادامه سایر مطالعات انجام‌شده توسط همین محققین با عنوان بررسی دیدگاه‌های اساتید و دانشجویان پزشکی نسبت به محتوای پرسشنامه‌ها و چگونگی بازخورد نتایج ارزشیابی، به بررسی دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی دانشگاه و دانشجویان پیراپزشکی و پرستاری درباره نحوه اجرا و محتوای پرسشنامه‌ها و چگونگی بازخورد نتایج ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان پرداخت. مطالعه حاضر، با هدف تعیین دیدگاه اساتید و دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند نسبت به مسئله ارزشیابی و تأثیر آن بر پیشرفت آموزش صورت گرفت.

روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نوع پژوهش‌های توصیفی- تحلیلی و مقطعی است که به بررسی دیدگاه‌های دانشجویان و اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند درباره نتایج ارزشیابی و چگونگی بازخورد آن پرداخت.

جامعه مورد پژوهش، کلیه اعضای هیأت علمی دانشگاه و دانشجویان پیراپزشکی و پرستاری دانشگاه علوم پزشکی بیرجند که حداقل یک ترم تحصیلی را گذرانده بودند، شامل می‌شد. این پژوهش، از پاییز سال 1387 آغاز و در شهریورماه 1388 به پایان رسید.

در این پژوهش، نمونه‌گیری به صورت سرشماری انجام شد. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه ساختاری شماره یک با 24 سؤال، ویژه اعضای هیأت علمی بود که شامل: گزینه‌های بلی و خیر و گزینه‌های خیلی‌زیاد تا خیلی‌کم بود. این پرسشنامه ساختاری شامل: اطلاع از نحوه انجام ارزشیابی، نظر اساتید نسبت به سیستم ارزیابی، وضعیت آموزشی اساتید، گروه‌های ارزیاب، نظر اساتید درباره روند ارزشیابی، تأثیر اعلام نمره ارزشیابی به آنان و .... بود. پرسشنامه ساختاری شماره 2، دربرگیرنده 11 سؤال چهارگزینه‌ای و دوگزینه‌ای و یک سؤال تشریحی بود که خصوصیات کلی دانشجو، نظر آنها درباره زمان ارزشیابی، وجود احساس مسؤولیّت و صداقت در پرکردن فرم‌ها و بهایی که به نتایج ارزشیابی داده می‌شود را بررسی می‌نمود. پرسشنامه‌ها، توسط پژوهشگر بین اساتید و دانشجویان پیراپزشکی و پرستاری توزیع و جمع‌آوری شد. اعتبار پرسشنامه‌ها به روش اعتبار محتوا سنجیده شد؛ به این ترتیب که پرسشنامه‌ها در اختیار متخصصین مربوطه قرار گرفت و بازبینی و اصلاح شد. روایی ابزارهای مورد پژوهش، توسط 8 نفر از اساتید اهل فن دانشگاه علوم پزشکی بیرجند تأیید گردید. پایایی این پرسشنامه نیز در مطالعه ضیائی و همکاران در سال 1384 مورد تأیید قرار گرفته است (8).

پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، ابتدا داده‌ها کدگذاری گردید؛ سپس به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS (ویرایش 16) استفاده شد و با توجه به متغیرهای کمّی و کیفی، از آزمون کای‌اسکوئر در سطح $\alpha \leq 0/05$ و جداول توزیع فراوانی استفاده گردید. هنگام توزیع پرسشنامه‌ها، به کلیه دانشجویان و اساتید توضیح داده شد که اطلاعات پرسشنامه‌ها کاملاً محرمانه باقی می‌ماند؛ همچنین بیان گردید که عدم صداقت در پاسخگویی ارزیاب‌شونده‌ها به سؤالات، موجب خدشه‌دارشدن نتایج تحقیق می‌گردد؛ لذا پژوهشگر از آنها درخواست کرد که با کمال صداقت به سؤالات پاسخ دهند.

یافته‌ها

از مجموع 92 نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، 79 نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. در مورد دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی نسبت به ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان، تقریباً هفتاد و هفت درصد از اعضای هیأت علمی اذعان داشتند که نتایج ارزشیابی، بین یک تا 12 ماه بعد از پایان ترم به دست آنها می‌رسد که از این تعداد، 48% از اساتید، تا 6 ماه بعد از پایان ترم و 29/2% از آنها، تا 12 ماه بعد از پایان ترم نتایج را دریافت کرده بودند؛ درحالی‌که 22/8% آنها اعلام کردند که نتایج ارزشیابی هرگز به دست آنها نرسیده است. در مورد آگاهی اساتید از مرجعیّت اینگونه تحقیقات باید گفت که 74/7% از اعضای هیأت علمی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی را مسؤول ارزشیابی دانشگاه می‌دانستند و 83/5% از آنها، این مرکز را همراه با یک ارگان دیگر مسؤول ارزشیابی دانسته و 6/3%، اظهار بی‌اطّلاعی کردند.

در این پژوهش، 62% از اعضای هیأت علمی اعلام کردند که نتایج ارزشیابی انجام‌شده، برای آنها کاملاً مفهوم بوده است؛ درحالی‌که 1/3% از آنها اظهار داشتند که نتایج خیلی کم مفهوم بوده و یا قابل فهم نبوده است؛ همچنین اکثر آنها اظهار داشتند که ارزشیابی، موقعیّت آنها را در میان

سایر اعضای هیأت علمی، سایر گروه‌های آموزشی و همچنین در میان کل اعضای هیأت علمی مشخص نمی‌کند.

اکثر اعضای هیأت علمی، تغییر در نحوه اجرای ارزشیابی را پیشنهاد کردند که از میان آنها، 45/6% از اساتید، تغییر در نحوه اجرای ارزیابی و 29/1% تغییر در نحوه و محتوای سؤالات را همزمان پیشنهاد کردند و البته 19% از آنها، نظری ارائه نکردند.

دیگر نتایج حاکی از آن بود که 45/6% از اعضای هیأت علمی معتقد بودند که نتایج ارزشیابی، تأثیری بر امتیازبندی آنها در رابطه با رتبه دانشگاهی ندارد؛ 32/9% آنها، این تأثیر را متوسط و 16/5% زیاد ارزیابی کردند.

تنها 1/3% اساتید معتقد بودند که مدیر گروه، به‌تنهایی در ارزشیابی اعضای هیأت علمی نظر می‌دهد. دیگر یافته‌ها نشان داد که 59/4% اساتید معتقدند که مدیر گروه، با مشورت سایر رؤسا، در ارزشیابی اعضای هیأت علمی نظر می‌دهد؛ 20/1% اساتید، تمام گروه‌ها را در این امر دخیل می‌دانستند و 10/7% اعلام کردند که دانشجویان، مسؤول انجام این امر هستند. در مورد امتیازبندی ارزشیابی، 41/6% از اعضای هیأت علمی، مدیر گروه را به همراه سایرین، مسؤول امتیازبندی ارزشیابی می‌دانستند؛ 22/8%، تمامی گروه‌ها را در این امر دخیل می‌دانستند و 15/2%، مدیر گروه را به همراه دانشجویان، مسؤول این امر اعلام کردند؛ در حالی که 7/6%، تنها دانشجویان را مسؤول امتیازبندی می‌دانستند و 8/9% اظهار بی‌اطلاعی کردند؛ به‌طور کلی اکثر اعضای هیأت علمی معتقد بودند که دانشجویان، مدیر گروه، معاون آموزشی بیمارستان، رئیس دانشکده، معاونت آموزشی دانشگاه و ریاست دانشگاه، خود اعضای هیأت علمی را در امتیازبندی آنان دخیل می‌دانند. در مورد زمان ارائه فرم‌های نظرسنجی دروس نظری به دانشجویان، بیشتر اساتید بیان کردند که فرم‌های تدریس نظری، قبل از امتحان پایان دوره به دانشجویان داده می‌شود و زمان ارائه آن مناسب است، اما بیشتر اساتید بالینی اطلاعی از زمان ارائه فرم‌های آموزش بالینی به دانشجویان نداشتند. اطلاعات برخی سؤالات مربوط به پرسشنامه اساتید، به‌تشریح، در جدول یک و دو آمده است.

جدول 1- توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی در مورد محتوا، روش اجرا و بازخورد نتایج ارزشیابی

سؤال / جواب	بلی	خیر	بدون جواب	جمع کل
	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)
آیا می‌دانید که اساتید، توسط دانشجویان برای بررسی کیفیت آموزش تئوری ارزشیابی می‌شوند؟	78 (98/7)	-	1 (1/3)	79 (100)
آیا می‌دانید که اساتید، توسط دانشجویان برای بررسی کیفیت آموزش بالینی ارزشیابی می‌شوند؟	69 (87/3)	2 (2/5)	8 (10/1)	79 (100)
آیا نتایج ارزشیابی دروس تئوری به دست شما می‌رسد؟	70 (88/6)	6 (7/6)	3 (3/8)	79 (100)
آیا نتایج ارزشیابی دروس بالینی به دست شما می‌رسد؟	37 (46/8)	9 (11/4)	33 (41/8)	79 (100)
آیا نتایج ارسال‌شده، موقعیت علمی شما را در بین سایر اعضای هیأت علمی هم رشته شما به طور صحیحی نشان می‌دهد؟	21 (26/6)	46 (58/2)	12 (15/2)	79 (100)
آیا نتایج ارسال‌شده، موقعیت علمی شما را در بین سایر گروه‌های آموزشی نشان می‌دهد؟	17 (21/5)	51 (64/6)	11 (13/9)	79 (100)
آیا نتایج ارسال‌شده، موقعیت علمی شما را در بین کل اعضای هیأت علمی مشخص می‌کند؟	10 (12/7)	58 (73/4)	11 (13/9)	79 (100)
آیا با روند ارزشیابی به همین نحو موافق هستید؟	15 (19)	59 (74/7)	5 (6/3)	79 (100)
به نظر شما وجود یک برنامه توجیهی قبل از ارائه پرسشنامه به دانشجویان، لازم است؟	69 (87/3)	5 (6/4)	5 (6/3)	79 (100)
به نظر شما ارائه یک برنامه توجیهی برای اعضای هیأت علمی دانشگاه در مورد نحوه و هدف ارزشیابی‌های انجام‌شده و تأثیر آن لازم است؟	64 (81)	11 (13/9)	4 (5/1)	79 (100)
به نظر شما زمان تحویل فرم‌های تدریس نظری مناسب است؟	41 (51/9)	27 (34/2)	11 (13/9)	79 (100)
به نظر شما زمان تحویل فرم‌های آموزش بالینی مناسب است؟	25 (31/7)	23 (29/1)	31 (39/2)	79 (100)

جدول2 - توزیع فراوانی نظرات هیأت علمی در مورد محتوا، روش اجرا و بازخورد نتایج ارزشیابی

جواب / سؤال	خیلی‌زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی‌کم	بدون‌جواب
	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)
آیا معتقدید که ارزشیابی‌های انجام‌شده، در روند تدریس شما تأثیرگذار است؟	7 (8/9)	15 (19)	38(48/1)	-	16(20/3)	3 (3/8)
آیا فکر می‌کنید نتایج ارزشیابی، تأثیری در تسهیلات مادی در نظرگرفته‌شده برای شما دارد؟	-	-	3 (3/8)	11(13/9)	62(78/5)	3 (3/8)
به نظر شما دانشجو این فرم‌ها را با احساس مسؤولیت و حوصله پر می‌کند؟	1 (1/3)	3 (3/8)	20(25/3)	27(34/2)	26(32/9)	2 (2/5)
به نظر شما، دانشجویان این فرم‌ها را با صداقت پر می‌کنند؟	2 (2/5)	8 (10/1)	32(40/5)	18(22/8)	17(21/5)	2 (2/5)

در این تحقیق، کلیه دانشجویان رشته‌های پرستاری و پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند که حداقل یک ترم تحصیلی را گذرانده بودند (321 نفر)، مورد مطالعه قرار گرفتند که از این تعداد، 122 نفر از رشته پرستاری و 199 نفر از گروه پیراپزشکی بودند. بررسی دیدگاه دانشجویان نسبت به ارزشیابی اعضای هیأت علمی نشان داد که 21/2% دانشجویان معتقد بودند، سؤالات مطرح‌شده در فرم ارزشیابی، می‌تواند تا حدّ مطلوبی برآوردکننده نحوه تدریس استاد باشد؛ درصورتی‌که 33/9% دانشجویان معتقد بودند که فرم‌های ارزشیابی، نمی‌توانند نحوه تدریس اساتید را ارزیابی نماید و 42/4%، آن را معیار ارزیابی متوسطی می‌دانستند. اغلب دانشجویان بیان کردند که قبل از امتحانات پایان دوره، فرم تدریس نظری به آن‌ها داده شده است؛ 17/1 اظهار داشتند که فرم را پس از امتحانات پایان ترم دریافت کردند و 26/2% اعلام کردند که هیچ فرمی به آنها داده نشده است. در مورد ارزشیابی دروس بالینی، 53/3% دانشجویان اظهار داشتند که هیچ فرمی برای ارزشیابی آموزش بالینی به آنها داده نشده است؛ 26/8% اعلام کردند که فرم‌ها قبل از امتحان پایان بخش به آنها داده شده است و 15/3 پاسخ ندادند. در پاسخ به این سؤال که آیا دانشجویان فرم‌ها را با احساس مسؤولیّت پر می‌کنند، 35/2% دانشجویان معتقد بودند که فرم‌ها را با احساس مسؤولیت و حوصله پر می‌کنند و 44/9% اعلام کردند که فرم‌ها را تاحدودی باحوصله پر می‌کنند. اکثر دانشجویان معتقد بودند که فرم‌ها را با صداقت پر می‌کنند (70/7%) و اکثر ایشان اظهار داشتند، رعایت صداقت، بعدها مشکلاتی در نمره درس آنها ایجاد نمی‌کند (63/9%).

در مورد میزان توجه به ارزشیابی، 59/5% دانشجویان معتقد بودند که به این نتایج، بهای کمی داده می‌شود و 30/2%، تأثیر آن را در حدّ متوسط می‌دانستند. میزان آگاهی دانشجویان از مرجعیّت ارزشیابی نتایج به‌دست‌آمده، حاکی از آن بود که 65/1% از دانشجویان نمی‌دانستند که ارزشیابی، توسط کدام واحد در دانشگاه انجام می‌شود که در نتیجه عدم آشنایی آنان با واحدهای ارزشیابی‌کننده اساتید بود. 52/6% دانشجویان، اجرای یک برنامه توجیهی قبل از توزیع پرسشنامه‌ها را ضروری دانسته و 45/5% آنها وجود این برنامه را ضروری نمی‌دانستند. در مورد تعداد ترم‌هایی که فرم ارزشیابی به دانشجویان داده شده بود، 20/9% از دانشجویان اعلام کردند که حداقل بیش از 3 ترم، 19/9% 2 ترم و 23/4% تنها یک ترم فرم ارزشیابی به آنها داده شده بود و 20/9 درصد هیچ فرمی دریافت نکرده بودند. دیگر نتایج نشان داد که 51/4% دانشجویان معتقد بودند که فرم‌های ارزشیابی، بر روی کیفیت تدریس اساتید تأثیری نداشته است و 29/9% آن را مؤثّر قلمداد کردند.

در نهایت در بررسی ارتباط بین مقطع تحصیلی و نتایج

ارزشیابی، تعداد 158 نفر (49/2%) از کلّ نمونه مورد نظر، در مقطع کارشناسی و 135 نفر (42/1%) در مقطع کاردانی بودند؛ تعداد 28 نفر (8/7%) نیز به این سؤال پاسخ ندادند. نتایج این بررسی نشان داد که 27/5% از دانشجویان کاردانی، به این سؤال که "آیا ارزشیابی، بر روی کیفیّت تدریس تأثیر دارد؟" پاسخ بلی و 72/5 درصد از آنها پاسخ خیر دادند؛ در حالی که 42/5 درصد از دانشجویان مقطع کارشناسی، به این سؤال پاسخ بلی و 57/5 درصد از آنها پاسخ خیر دادند. بین مقطع تحصیلی و دیدگاه دانشجویان نسبت به تأثیر فرم‌های ارزشیابی بر روی کیفیت تدریس اساتید، ارتباط معنی‌داری وجود داشت (P=0/02)، اما ارتباط معنی‌داری بین مقطع تحصیلی دانشجویان و بهادادن به نتایج ارزشیابی وجود نداشت (P=0/06)؛ همچنین بین مقطع تحصیلی و دیدگاه دانشجویان نسبت به وجود یک برنامه توجیهی قبل از توزیع پرسشنامه‌ها، ارتباط معنی‌داری وجود نداشت (P=0/07).

بحث

ارزشیابی اساتید یا اعضای هیأت علمی، نوعی ارزشیابی آموزشی است که میزان موفقیت اعضای هیأت علمی در رسیدن به هدف‌های آموزشی را نشان می‌دهد؛ بنابراین با توجه به اهمیت این موضوع، نتایج حاصل از ارزشیابی می‌تواند ضمن تقویت نقاط قوت و اصلاح نقاط ضعف، مبنایی برای بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی باشد. دانشجویان به عنوان دریافت‌کنندگان خدمات حرفه‌ای مدرسان، بهترین منبع شناسایی رفتارهای آموزشی مدرسان خود هستند (8، 9).

در مطالعه حاضر، تقریباً نیمی از اساتید دانشگاه بیرجند، تأثیر نتیجه ارزشیابی در فرایند تدریس را متوسط ارزیابی کردند، اما در بررسی انجام‌شده در دانشگاه علوم پزشکی اهواز در سال 1380، اغلب اساتید، بازخورد اعلام نتیجه ارزشیابی به اساتید را در بهبود کیفیت تدریس مفید دانستند (10). بررسی دیگری که در همین دانشگاه در سال 1378 انجام شد، حاکی از آن بود که اکثر اعضای هیأت علمی، با ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان موافق بودند (11).

در این مطالعه، فقط درصد کمی از اعضای هیأت علمی، با این مسئله که فرم‌های ارزشیابی، ارزیاب کاملی برای فعالیت‌های آنها است موافق بودند و اکثر آنها، ارائه یک برنامه توجیهی برای اساتید هیأت علمی در مورد نحوه و هدف ارزشیابی را لازم می‌دانستند. در مطالعه اشبک نیز همین نتیجه با تفاوتی در ارقام و اعداد آن حاصل شد (4).

همچنین در مطالعه حاضر، اکثر دانشجویان، سؤالات را ارزیابی‌کننده متوسطی برای ارزشیابی استاد تشخیص دادند که مشابه با نتایج دیگر مطالعات بود (12).

مطالعه مشابه دیگری در دانشگاه علوم پزشکی ایران نشان داد که این اختلاف‌نظرها، می‌تواند ناشی از نبود یک برنامه مشخص و یکسان برای ارزشیابی اساتید در دانشگاه‌های مختلف علوم پزشکی کشور باشد؛ علاوه بر این ممکن است ارزشیابی، به‌صورت تهدیدی برای اساتید درآید و این خطر را ایجاد کند که استادان برای جلب رضایت دانشجو، از شیوه‌های غیر اصولی استفاده کنند. اگر چه دانشجویان، برخی از عوامل بسیار مهم در ارزشیابی اساتید را به خوبی تشخیص می‌دهند، اما همه آنچه را که بر اساس معیارهای علمی برای یک استاد خوب لازم است مهم نمی‌دانند و همین ممکن است از اعتبار و پایایی ارزشیابی‌های دانشجویی بکاهد (13).

مطالعه امینی و هنردار در شهر جهرم نیز نشان داد که اکثر اساتید معتقد بودند، دانشجویان در تکمیل فرم‌های ارزشیابی، اغراض شخصی را دخالت می‌دهند، اما درصد بالایی از دانشجویان، تأثیر اغراض شخصی در تکمیل فرم‌های ارزشیابی را کم‌اهمیّت دانستند (5).

مطالعه ضیائی و همکاران در سال 1385 که در آن بازخورد نتایج ارزشیابی به اکثر دانشجویان ارائه شده بود، نشان داد که نیمی از اساتید، با سودمندی اعلام نمره ارزشیابی در بهبود تدریس کاملاً موافق بودند (8)؛ در حالی‌که

در تحقیق حاضر، تنها 29/9% از اساتید، این تأثیر را مطلوب گزارش کردند که نشان‌دهنده کاهش میزان تأثیر ارزشیابی بر بهبود عملکرد تدریس بود؛ همچنین در این مطالعه، تقریباً نیمی از اساتید معتقد بودند که دانشجویان فرم‌های ارزشیابی را با صداقت پر نمی‌کنند (8). در مطالعه حاضر نیز اغلب اساتید معتقد بودند که دانشجویان، فرم‌های نظرسنجی را با احساس مسؤولیت و صداقت کافی پر نمی‌کنند و معتقد بودند، عوامل فرعی نظیر حضور و غیاب دانشجویان، سیستم نمره‌دهی و نحوه برخورد آنان با دانشجو، در این زمینه دخالت دارد که این امر نشان‌دهنده کمترشدن اعتماد اساتید به ارزشیابی دانشجویان است؛

همچنین در مطالعه قبلی ضیائی و همکاران، اغلب دانشجویان معتقد بودند که آنها فرم‌های ارزشیابی را با حوصله و احساس مسؤولیت پر کرده‌اند (8). در مطالعه حاضر نیز درصد بالایی از دانشجویان بیان کردند که آنها فرم‌های ارزشیابی را با احساس مسؤولیت کافی پر کرده و نزدیک به نیمی از آنها احساس مسؤولیت خود را در حدّ متوسط ارزیابی کرده‌اند. این امر نشان‌دهنده کاهش میزان احساس مسؤولیت دانشجویان در مورد پرکردن فرم ارزشیابی بود. هر چند این فاصله چندان محسوس نبود، احتمال افزایش این میزان وجود دارد؛ با این وجود، بین نظرات اساتید و دانشجویان در مورد احساس مسؤولیت دانشجویان در پرکردن فرم‌های ارزشیابی، فاصله نسبتاً زیادی وجود داشت.

علاوه بر آنچه گفته شد، با وجود اینکه اغلب دانشجویان اعلام کردند که با احساس مسؤولیت و صداقت به فرم‌ها پاسخ می‌دهند، معتقد بودند که به نظرات آنها چندان بهایی داده نمی‌شود. مطالعه قبلی ضیائی نیز این مسئله را تأیید می‌نماید (8).

اصلاح نظام آموزشی دانشگاه‌ها و پی‌ریزی فعالیت‌های آموزشی بر اساس تحقیقات، به طور کامل به موضوع ارزشیابی اساتید بستگی دارد. استفاده از نتایج ارزشیابی دانشجویی برای قضاوت، بر عملکرد دانشجویان و همچنین برای داوری درباره اثربخشی کیفیّت آموزش سودمند است.

Heilman و Matsuzaki، به سودمندی سؤالاتی در پرسشنامه اشاره داشتند که بتواند اطلاعات بیشتری از دانشجو به‌دست دهد. آنها معتقد بودند که این سؤالات، در کنار ارزیابی نظر دانشجو و استاد، می‌تواند مانع غرض‌ورزی گردد و اعتبار نظرات دانشجویان را بالا می‌برد (14).

در تحقیق حاضر همسو با سایر تحقیقات، داده‌های به‌دست‌آمده در مورد نظر دانشجویان و اساتید در مورد صداقت و احساس مسؤولیت دانشجویان در پرکردن فرم‌های ارزشیابی همخوان نبودند. در مطالعه حاضر، اکثر اساتید معتقد بودند که دانشجویان، در پرکردن فرم‌های ارزشیابی احساس مسؤولیت نمی‌کند که این میزان نسبت به مطالعه قبلی (40%) افزایش یافته بود (8). که نشان‌دهنده کم‌شدن میزان اعتماد اساتید به نمرات ارزشیابی است. ممکن است این فاصله، با گذر زمان افزایش یابد. برطرف‌کردن این فاصله، منجر به اعتماد بیشتر اساتید به نظرات دانشجویان می‌گردد و متعاقب آن، با ارائه نظرات دانشجویان به اساتید، شاهد بازخورد مؤثّرتری خواهیم بود؛ از طرف دیگر دانشجویان معتقد بودند که به نظرات آنان چندان بهایی داده نمی‌شود. دادن این اطمینان که نظرات دانشجویان، برای متولیّان امر مهم است و منجر به بهترشدن خدمات آموزشی می‌شود، باعث ایجاد حسّ مسؤولیت و صداقت بیشتر در پاسخ‌دهی به فرم‌های ارزشیابی آموزشی می‌شود. برای جلوگیری از این دور باطل و عدم اعتماد، ارائه یک برنامه توجیهی کامل برای اساتید و دانشجویان، می‌تواند مؤثّر واقع شود.

در نهایت می‌توان گفت، ارزشیابی به کمک دانشجویان، می‌تواند شاخص گران‌بهایی از تأثیر آموزش باشد و در بهبود آن مؤثّر افتد، ولی این نوع ارزشیابی، اغلب زمانی مفید خواهد بود که جزئی از یک برنامه وسیع شامل برنامه‌های ارزشیابی دیگر و یک برنامه سیستماتیک برای پیشرفت اعضای هیأت علمی هم باشد (15). علاوه بر آنچه گفته شد، بیشترکردن اعتماد میان دانشجویان و اساتید، منجر به بهبود روند

ارزشیابی می‌شود که علاوه بر اعتماد به نتایج به‌دست‌آمده از ارزشیابی، منجر به بهبود روند تدریس هم خواهد شد.

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر نشان داد که اکثر دانشجویان و اساتید، نسبت به برنامه ارزشیابی و تأثیر آن بر روند آموزش چندان خوشبین نیستند؛ بنابراین ایجاد اطمینان در دانشجویان و اساتید نسبت به اینکه ارزشیابی، در راستای بهبود شرایط آموزشی گام برمی‌دارد و نتایج حاصل از آن می‌تواند در ارتقای سطح آموزش مؤثّر باشد، می‌تواند در بالابردن احساس مسؤولیّت در دانشجویان و ایجاد انگیزه در استادان بسیار اثربخش باشد.

تقدیر و تشکر

بدین‌وسیله از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه برای تأمین مالی بودجه این طرح و نیز از همکاری اعضای محترم مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی و همچنین همکاری مرکز توسعه تحقیقات بالینی بیمارستان ولیعصر بیرجند، تشکر می‌نماییم.

منابع:

1- Stufflebeam DL, Madaus GF, Kellaghan T (eds.). Evaluation Models: Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation. 2nd ed. Boston: kluwer academic publisher; 2000. Vol 49. pp:107-143.

2- Hadjyabady MR, Ghourchaie A. Medical students' attitude of their success rate in clerkship period in birjand university of medical sciences. journal of medical education. 2002; 1(4): 169-72.

3- Ghorbani Nejad V, Mahbousi M. Assessment of achievement of medical intern students of Birjand University of medical sciences to educational objectives of Pediatric, Infectious Disease, ENT and Urology rotations based on self reporting in 2000 [dissertation]. [Birjand]: Birjand University of medical sciences; 2001. [Persian]

4- Ashbak P. Assessment of university teachers and medical students attitudes about content and teaching style and feedback methods of evaluation reported by students [dissertation]. [Birjand]: Birjand University of medical sciences; 2004. 109p. [Persian]

5- Amini M, Honardar M. The view of faculties and medical students about evaluation of faculty teaching experiences. Koomesh. Journal of Semnan University of Medical Sciences. 2008; 9(3): 171-78. [Persian]

6- American Psychological Association, Task Force on Women in Academe. women in academe: two steps forward, one step back. 1st ed. Washington: American psychological association. 2000.

7- Hossini M, Sarchami R. Attitude of students of Qazvin Medical University towards priorities in teachers assessment. The Journal of Qazvin University of Medical Sciences. 2002; 6(2): 33-7. [Persian]

8- Ziaie M, Mirie M, Haji Abadi MR, Mehrijoofard H. Evaluation of Faculty Members by Students in Birjand University of Medicine, 2003-2004. Journal of Medical Education. 2005; 8(1): 17-25.

9- Marsh HW. Students' evaluations of university teaching: Dimensionality, reliability, validity, potential biases and usefulness. In: Perry RP, Smart JC. (Eds.) The scholarship of teaching and learning in higher education: An evidence-based perspective. 1st ed. NewYork: Springer; 2007. pp: 319-83.

10- Ghafourian Borujerdi M, Shakournia A, Elhampour H. Evaluation Results Feed back to Faculty Members of Ahvaz Medical University and its Effect on Improving the Quality of Teaching. Iranian Journal of Medical Education. 2003; 3(2): 41-6. [Persian]

11- Sharifi M, Jourabchi Z, Alipour Haydari M. Teachers effectiveness on student assessment of teachers and the course. The Journal of Qazvin University of Medical Sciences. 2002; 6(2): 81-7. [Persian]

12- Najafipour S, Amini M. A survey of teachers` view points of jahrom medical school towards teachers evaluation by student. Iranian Journal of Medical Education. 2002; 2(0): 41-2. [Persian]

13- Sarchami R, Salmanzadeh H. The opinions of faculty on the efficiency of student rating scheme on teachers' performance in Iran University of Medical Sciences. The Journal of Qazvin University of Medical Science. 2005; 9(34): 67-71. [Persian]

14- Heilman J, Matsuzaki T. Empowering Learners and Instructors through Online Class Evaluations. 2009. Online Submission at Eric data base available at: http://eric.ed.gov/?id=ED507408. Accessed nova 15, 2009.

15- Kaufman DM. students' evaluation of faculty teaching. Presented at SFUFA forum. 2002. Available at: http://www.suf.ca/lidc/instr_development/PDFs/evaluation_kaufman.pdf. Accessed Jul 16, 2002.

Abstract *Original Article*

Surveying Birjand faculty members', paramedical and nursing students' viewpoints on educational evaluation plan

Masood Ziaee[1], Mohamadreza Miri[2], Shima Motevali[3]

Background and Aim: The aim of educational evaluation is to improve learning and create a suitable situation for academic staff. The present study was performed to assess the viewpoints of BUMS teachers and students regarding the evaluation plan and the effect of it on educational development.

Materials and Methods: The present study was a cross-sectional and descriptive-analytical one. It was performed in the second half of the academic year 2008-9 in Birjand University of Medical Sciences.

The study sample included 79 faculty members and 321 paramedical and nursing students. Their opinions were separately studied using two questionnaires for students and faculty members. Content validity and reliability of the two questionnaires employed were confirmed by respective specialists. The gathered data was analyzed by means of SPSS software (V: 16) and Chi-square at the significant level $\alpha \leq 0.05$.

Results: It was found that 76 % of faculty members believed that evaluation had some positive effects leading to the betterment of the process of teaching. But, %74.7 of them believed that some changes in the process should take place. Besides, %69.9 of the faculty members thought that the questionnaires were irresponsibly and carelessly filled out by the students.

On the other hand, %59.5 of the students believed that the results of the evaluation were not considerably taken into account. They believed that evaluation forms were not suitable evaluative means for teaching.

Conclusion: The results of the present study showed that most of faculty members and students are not optimistic about evaluation plan. Therefore, assuring students and teachers of the effectiveness of evaluation regarding the improvement of educational condition will result in more responsibility in students and more motivation in their teachers.

Key Words: Evaluation, Faculty members, Students, Birjand University of Medical Sciences

Journal of Birjand University of Medical Sciences. 2013; 20 (2): 165-174.

Received: April 29, 2013 ***Accepted: August 14, 2013***

[1] *Corresponding author, Birjand Hepatitis Research Center, Associate Professor of Infectious Diseases, Birjand University of Medical Sciences, Birjand. Iran Dr.m.ziaee@gmail.com*
[2] *Member of The Research Center of Effective Social Factors on Health, Associate Professor of Health Education, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran.*
[3] *General Physician, Birjand University of Medical Sciences, Birjand, Iran.*